

Okruhy na štátnu skúšku

Študijný odbor: filológia

**Študijný program: slovenský jazyk a kultúra v kombinácii
(so zameraním na prekladateľstvo a tlmočníctvo)**

2023/2024

Bc.

Forma: písomná

Predmet: Štátna skúška zo slovenského jazyka (1ISJM/PSZSJ/22)

Fonetika a ortoepia

1. Inventár vokálnych a konsonantických fón v spisovnej slovenčine (opis a systematika).
2. Časová, silová a tónová modulácia súvislej reči (opis a funkcia jednotlivých suprasegmentov v spisovnej slovenčine).
3. Fonologické javy: neutralizácie a alternácie v spisovnej slovenčine (všeobecný opis, podstata neutralizácií a alternácií).

Literatúra:

KRÁL, Á.: Pravidlá slovenskej výslovnosti. 3. vyd. Bratislava: SPN 1996.
SABOL, J. – SLANČOVÁ, D. – SOKOLOVÁ, M.: Kultúra hovoreného slova. Košice: Rektorát UPJŠ 1990.
KRÁL, Á. – SABOL, J.: Fonetika a fonológia. Bratislava: SPN 1989.

Morfológia

1. Verbá. Definícia, klasifikácia, gramatické kategórie. Primárne a sekundárne funkcie slovesných gramatických kategórií. Neurčité slovesné tvary.
2. Substantíva. Definícia, klasifikácia, gramatické kategórie. Špecifiká jednotlivých lexikálno-gramatických tried substantív (rozdiely medzi apelatívami a propriami, počítateľné a nepočítateľné typy konkrét, pravé a nepravé abstraktá).
3. Adjektíva. Definícia, klasifikácia, kongruencia a gradácia. Problematika prechodných typov vlastnostných adjektív (vzťahovo-akostné a akostno-vzťahové adjektíva).
4. Numeráliá, adverbiá a pronominá. Definícia, klasifikácia, funkcie. Funkčno-sémantické typy zámen.
5. Slovné druhy. Kritériá na delenie a rozlišovanie slovných druhov. Definícia a funkcie neplnovýznamových slovných druhov. Problémy slovnodruhovej homonymie (slovnodruhové prechody medzi plnovýznamovými a neplnovýznamovými slovnými druhmi).

Literatúra:

ORAVEC, J. – BAJZÍKOVÁ, E. – FURDÍK, J.: Súčasný slovenský spisovný jazyk. Morfológia. Bratislava: SPN 1988.
RUŽIČKA, J. (red.): Morfológia slovenského jazyka. Bratislava: SAV 1966.
SOKOLOVÁ, M.: Nový deklináčny systém slovenských substantív. Prešov: Filozofická fakulta Prešovskej univerzity v Prešove 2007.
SOKOLOVÁ, M.: Kapitoly zo slovenskej morfológie. Prešov: Slovacontact 1995.

Syntax

1. Základné pojmy syntaxe.
 - (a) Syntax ako jazykovedná disciplína a jej význam v jazykovej praxi.
 - (b) Syntaktický systém jazyka. Podstata a fungovanie syntaktickej roviny ako špecifického jazykového subsystému.
 - (c) Základné syntaktické jednotky: vetné členy, syntagmy, polovetné konštrukcie, vety a súvetia. Základné typy syntaktických vzťahov. Syntaktické prostriedky
1. Veta ako centrálna syntaktická jednotka.
 - (a) Gramatická, sémantická a modálna štruktúra vety. Veta a výpoveď.
 - (b) Modálnosť a komunikačné typy viet.
2. Problematika jednočlenných viet.
 - (a) Centrum a periféria vety. Rozčlenenosť a nerozčlenenosť gramatického jadra.
 - (b) Dvojčlenné a jednočlenné vety. Sponové a nesponové typy viet. Jednočlenné slovesné vety. Jednočlenné slovesno-menné vety. Jednočlenné menné vety.
3. Základné vetné členy dvojčlenných viet – podmet (subjekt) a prísudok (predikát).
 - (a) Výrazové formy a štruktúrne vlastnosti podmetu. Zhoda podmetu a prísudku.
 - (b) Základné typy prísudku.
4. Rozvíjacie vetné členy – predmet (objekt) a príslovkové určenie (adverbiále).
 - (a) Kritériá na odlíšenie príslovkového určenia a predmetu. Priamy a nepriamy predmet.
 - (b) Základné typy príslovkových určení.
 - (c) Prívlastok (atribút) a problematika zloženej mennej skupiny. Slovosledné postavenie prívlastku. Poradie prívlastkov v prívlastku postupne rozvitom.

Literatúra:

IVANOVÁ, M.: Syntax slovenského jazyka. Prešov: Vydavateľstvo Prešovskej univerzity 2011.

Lexikológia

1. Lexikológia a lexikálna zásoba. Lexikálna jednotka, vlastnosti lexiky. Lexikológia a lexikografia.
2. Lexikálna paradigmatica. Systémové vzťahy medzi lexémami. Typy lexikálnych paradigiem.
3. Spôsoby obohacovania lexiky. Slovo tvorná motivácia, tvorenie významov, preberanie lexém z cudzích jazykov, skracovanie.
4. Viacslovné pomenovania. Charakteristika a triedenie: nefrazémy a frazémy. Vzťahy medzi jednoslovnými a viacslovnými lexémami. Univerbizácia a multiverbizácia. Frazeológia. Definícia a vlastnosti frazémy.
5. Mimojazykové vplyvy na fungovanie lexiky – expresívnosť, registrovosť a terminologickosť, sociolektickosť (argotizmy, slangizmy, profesionalizmy), temporálnosť (historizmy, archaizmy, neologizmy, okazionalizmy).

Literatúra:

FURDÍK, J.: Slovenská slovo tvorba. (Teória, opis, cvičenia). Ed. M. Ološtiak. Prešov: Náuka 2004.

Krátky slovník slovenského jazyka. Red. J. Kačala, M. Pisárčiková. 4. vyd. Bratislava: Veda 2004. Dostupný aj na: <http://slovník.juls.savba.sk/>

OLOŠTIAK, M.: Lexikálna paradigmatica, sémantika a kombinatorika. Prešov: Prešovská univerzita v Prešove 2017. 118 s. Online: <http://www.pulib.sk/web/kniznica/elpub/dokument/Olostiak10>

OLOŠTIAK, M.: Slovtvorba, slovnodruhov prechody, preberanie a skrakovanie lexém. Prešov: Prešovská univerzita v Prešove 2017. 120 s. Dostupné na:

<http://www.pulib.sk/web/kniznica/elpub/dokument/Olostiak11>

OLOŠTIAK, M.: Študijné materiály z lexikológie. Zverejnené na internete v rozhraní Moodle.

Štylistika

1. Základné modelové štruktúry: náučné, žurnalistické, administratívne, rečnícke a hovorové texty.
2. Druhy štýlov (singulárny, výrazový, individuálny, funkčný štýl).
3. Štýl a sústava výrazových kategórií: podstata tohto chápania, základné a rozvíjajúce výrazové kategórie.

Literatúra:

FINDRA, J.: Štylistika súčasnej slovenčiny. Martin: Osveta 2013.

SLANČOVÁ, D.: Praktická štylistika. Prešov: Slovacontact 1994, resp. 1996.

PLESNÍK, Ľ. a kol.: Tezaurus estetických výrazových kvalít. Nitra: Univerzita Konštantína Filozofa 2008, resp. 2011. Úvod.

Predmet: Štátna skúška z literatúry a kultúry (1ISJM/PSZSL/22)

1. Charakterizujte jazyk umeleckej literatúry, opíšte špecifické vlastnosti jazyka v literárnej komunikácii. Vysvetlite rozsah, opozície a/alebo súvislosti konceptov umelecký text – umelecké dielo, textový a netextový priestor, denotácia – konotácia. Vyjadrite sa k základným estetickým výrazovým kvalitám (kategóriám).

BAGIN, A. 1979. Jazyk v literárnej komunikácii. In *Literárne etudy*. Bratislava: Smena, 1979. s. 131 – 143.

LOTMAN, J. 1990. Umenie ako jazyk. In *Štruktúra umeleckého textu*. Bratislava: Tatran, 1990. s. 17 – 44.

MIKULA, V. 1987. Básnický obraz a systém konotácií. In *Hľadanie systému obraznosti*. Bratislava: Smena, 1987. s. 11 – 29.

PLESNÍK, Ľ. a kol. 2011. *Tezaurus estetických výrazových kvalít*. Nitra: Univerzita Konštantína Filozofa, Filozofická fakulta, 2011.

RAKÚS, S. 2006. Prozaický text a prozaické dielo. In *Teória umeleckého diela 1*. Prešov: Filozofická fakulta Prešovskej univerzity v Prešove, 2006. s. 5 – 8.

RAKÚS, S. 2011. Textové a netextové priestory umeleckého diela. In *Medzi látkou a témou*. Levoča: Modrý Peter, 2011. s. 13 – 16.

2. Vyjadrite sa k teoretickým problémom recepcie a interpretácie umeleckého diela. Objasnite pojmy nadinterpretácie a podinterpretácie, vysvetlite vzťah interpretácie a čítania a vzťah interpretácie a vlastného významu diela a poetiky.

BAGIN, A. 1979. O čítaní a čitateľoch. In *Literárne etudy*. Bratislava: Smena, 1979. s. 153 – 165.

CHATMAN, S. 2008. Reálny autor, implikovaný autor, vypravieč, reálny čtenář, implikovaný čtenář, narativní adresát. In *Príběh a diskurs. Narativní struktura v literatuře a filmu*. Brno: Host, 2008. s. 153 – 158.

LIBA, P. 1987. Čítanie. In *Čítanie a literárny proces*. Bratislava: Tatran, 1987. s. 99 – 135.

ŠTEVČEK, J. 1977. Pokus o typológiu čítania, Čítanie a text. In *Estetika a literatúra*. Bratislava, Tatran, 1977. s. 77 – 91.

ŠTOCHL, M. 2005. Interpretace. Význam a smysl. In *Teorie literární komunikace. Úvod do studia literatury*. Praha: Akropolis, 2005. s. 112 – 140.

ŠTOCHL, M. 2005. Čtení. In *Teorie literární komunikace. Úvod do studia literatury*. Praha: Akropolis, 2005. s. 97 – 111.

3. Vysvetlite systém kódov (funkcií) jazyka v komunikačnom akte – identifikujte jednotlivé funkcie a opíšte ich zameranie (referenčná, expresívna, konatívna, fatická, metajazyková, poetická). Charakterizujte vzájomný vzťah estetickej funkcie, estetickej normy a estetickej hodnoty.

CHVATÍK, K. 2001. Estetická funkce. Estetická norma. Estetická hodnota. In *Strukturální estetika*. Brno: Host, 2001. s. 65 – 73, s. 75 – 82, s. 83 – 87.

JAKOBSON, R. 1991. Lingvistika a poetika. In *Lingvistická poetika*. Bratislava: Tatran, 1991. kapitola: s. 36 – 46.

4. Opíšte jednotlivé roviny genologického systému - literárny druh, žáner, žánrový variant, žánrová forma. Charakterizujte princíp lyrického a epického (lyrika, epika), uveďte špecifické parametre lyrického a epického prejavu.

HAMAN, A. 1999. Literární druhy. In *Úvod do studia literatury a interpretace díla*. Jinočany: Nakladatelství H & H, 1999. s. 122 – 135.

MEYER, H. 1999. Literární žánr. In *Úvod do literární vědy*. Praha: Herrmann & synové, 1999. s. 74 – 84.

MOCNÁ, D. – PETERKA, J. 2004. *Encyklopedie literárních žánrů*. Praha: Paseka, 2004.

PETRŮ, E. 2000. Organizace literárního díla. In *Úvod do studia literární vědy*. Olomouc: Rubico, 2000. s. 71 – 94.

STAIGER, E. 1969. *Základní pojmy poetiky*. Praha: Československý spisovatel, 1969.

WELLEK, R. – WARREN, A. 1996. Literární žánry. In *Teorie literatury*. Olomouc: Votobia, 1996. s. 322 – 339.

5. Opíšte štruktúrne vlastnosti verša, verš ako sémantický a melodický celok. Vyjadrite sa k zmyslu obraznosti a sémantickej štruktúre obrazného vyjadrenia. Charakterizujte trópy, figúry a ich potenciálny estetický účinok (s dôrazom na metaforu, metonymiu, prirovnanie, symbol).

ANDRIČÍK, M. 2015. Básnická obraznosť. In *Kapitoly z teórie literatúry*. Košice: Univerzita P. J. Šafárika v Košiciach, Filozofická fakulta, 2015. s. 97 – 113.

ANDRIČÍK, M. 2015. Verzológia. In *Kapitoly z teórie literatúry*. Košice: Univerzita P. J. Šafárika v Košiciach, Filozofická fakulta, 2015. s. 115 – 145.

HRABÁK, J. 1978. *Úvod do teorie verše*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1978.

PETRŮ, E. 2000. Znakový systém literárního díla. In *Úvod do studia literární vědy*. Olomouc: Rubico, 2000. s. 107 – 117.

6. Uveďte a vysvetlite kritériá na typológiu rozprávača a postavy v epickom naratívnom texte. Charakterizujte formy a funkcie rozprávača / typológiu literárnych postáv na základe príslušných kritérií. Opíšte súvislosti rozprávača a postavy v epike.

FOŘT, B. 2008. Literární postava jako narativní element. In *Literární postava. Vývoj a aspekty naratologických zkoumání*. Praha: Ústav pro českou literaturu AV ČR, 2008. s. 11 – 20.

HODROVÁ, D. 2001. Poetika postavy. Postava-definice a postava-hypotéza. In *...na okraji chaosu...* Praha: Torst, 2001, s. 544 – 570.

HAMAN, A. 2003. K otázce vyprávěcí funkce a formy. In *Literatura v průsečíku pohledů*. Praha: ARSCI, 2003. s. 53 – 57.

HODROVÁ, D. 2001. Poetika postavy. Postava-subjekt a postava-objekt. In *...na okraji chaosu...* Praha: Torst, 2001, s. 571 – 598.

KRAUSOVÁ, N. 1986. Postava, akcia, rozprávač. Základy epiky. In *Súradnice literárneho diela*. Bratislava: Tatran, 1986. s. 75 – 135.

LOTMAN, J. M. 1990. Pojem postavy / Postava a charakter. In *Štruktúra umeleckého textu*. Bratislava: Tatran, 1990. s. 272 – 277 / 285 – 295.

7. Vymenujte a charakterizujte avantgardné umelecké smery medzivojnového obdobia na Slovensku. Uved'te ich jedinečné a typické znaky, uved'te príklady autorov a diel.
8. Charakterizujte avantgardný smer expresionizmu. Uved'te jeho východiská a tézy, ktoré uplatňoval vo svetovej a slovenskej literatúre. Bližšie charakterizujte jedno dielo zo slovenskej literatúry, ktoré zaradujeme do expresionizmu (napr. Ján Hrušovský Muž s protézou).
9. Charakterizujte prózu naturizmu, uved'te jej typické znaky a prvky. Uved'te kľúčových autorov a príklady ich diel. Dokladujte typické znaky na konkrétnych dielach.
10. Stručne charakterizujte literatúru socialistického realizmu. Ktoré znaky sú typické pre túto umeleckú metódu? Aké sú typické témy a poetologické znaky socialistickorealistických diel na Slovensku?

BARBORÍK, V.: Prozaik Gejza Vámoš. Bratislava: SAP, 2006.
BÁTOROVÁ, M.: J. C. Hronský a moderna. Bratislava: VEDA, 2000.
HABAJ, M.: Druhá moderna. Bratislava: Ars Poetica, 2005.
HAMADA, M.: Sizyfovský údel. Bratislava: Slovenský spisovateľ, 1994.
JURČO, J.: Tvorba Margity Figuli. Bratislava: Tatran, 1991.
KUZMÍKOVÁ, J.: F. Švantner (V zákulisí naturizmu). Bratislava: VEDA, 2000.
NEZVAL, Vítězslav: Moderní básnické směry. Praha : Československý spisovatel 1984.
PAŠTEKA, Július: Tvár a tvorba slovenskej katolíckej moderny. Bratislava : Lúč, 2002.
ŠMATLÁK, Stanislav: Dejiny slovenskej literatúry II. Bratislava : NLC – Dom slovenskej literatúry 1999, s. 283 – 511.
ŠTEVČEK, J.: Dejiny slovenského románu. Bratislava: Tatran, 1989.

11. Ktorí autori a autorky predstavujú novú generáciu prozaikov 60. rokov 20. storočia. Uved'te aj príklady diel. Ktoré nové tendencie sa objavujú v próze tohto obdobia? Charakterizujte inovatívne prvky v románovej novele Jaroslavy Blažkovej Nylonový mesiac.
12. Charakterizujte poéziu 60. rokov 20. storočia (Trnavská skupina, Osamelí bežci, Miroslav Válek, Milan Rúfus, generácia z medzivojnovkej literatúry a básnické individuality).

Slovník diel slovenskej literatúry 20. storočia. Bratislava 2006.
Čítame slovenskú literatúru II a III, SAV, Bratislava 1997 a 1998.
MARČOK, V. a kol.: Dejiny slovenskej literatúry III, Bratislava 2006.
NOGE, J.: Hľadanie epickej syntézy. Bratislava : Tatran, 1980.
PRUŠKOVÁ, Z.: Keď si tak spomeniem na šesťdesiate roky. Bratislava : Proxy, 1994.
ŠMATLÁK, S.: Dejiny slovenskej literatúry 2. Bratislava 2002.
ŠMATLÁK, S.: Dve storočia slovenskej lyriky. Bratislava : Tatran, 1979.
ŠTEVČEK, J. a kol.: Dejiny slovenskej literatúry 4. Bratislava 1987.
ŽEMBEROVÁ, V.: Kontinuita a kontext textu. Prešov : Náuka, 2004.

13. Stručne charakterizujte literatúru po roku 1989. Čo znamená porovnanie „situácia subjektu“ verzus „situácia textu“. Aké znaky vykazuje literárna postmoderna v poézii a aké v próze?

14. Vysvetlite nové pojmy z literárnej teórie, kritiky a histórie, ktoré sa vyskytli v slovenskej literatúre 90. rokov 20. storočia (postmoderna, poetika coolness, demýtizácia, mystifikácia, feministická literatúra a ďalšie).

BOKNÍKOVÁ, A.: K autoštylizáciám slovenských poetiek 20. storočia. In: *Studia Academica Slovaca* 39. Ed. J. Pekarovičová, M. Vojtech. Bratislava: Univerzita Komenského, 2010, s. 17 – 39.

GAVURA, J. (ed.): *5x5. Antológia súčasnej slovenskej poézie*. Bratislava: LIC, 2012, 264 s.

PASSIA, R. – TARANENKOVÁ, I. (eds.): *Hľadanie súčasnosti. Slovenská literatúra začiatku 21. storočia*. Bratislava: LIC, 2014, 219 s.

RÉDEY, Z.: *Súčasná slovenská poézia v kontexte civilizačno-kultúrnych premien*. Nitra: Ústav literárnej a umeleckej komunikácie Filozofickej fakulty Univerzity Konštantína Filozofa v Nitre, 2005, 120 s.

SOUČKOVÁ, M.: *P/r/ózy po roku 1989*. *Ars Poetica*: Bratislava, 2009.

webstránka Litcentrum

ŠRANK, J.: *Individualizovaná literatúra. Slovenská poézia konca 20. a začiatku 21. storočia*. Bratislava: Cathedra, 2013, 470 s.

15. Vysvetlite prínos a význam jednotlivých osobností pre stredoveké dejiny Slovenska. Zarad'te ich do historického a politického kontextu, určte dobu, v ktorej pôsobili, pozíciu, funkciu, ktorú zastávali (Samo, Mojmír, Svätopluk, Konštantín a Metod, Štefan I a ďalšie).

16. Aké závažné následky pre Uhorsko mala bitka pri Moháči?

17. Aké významné reformy sa uskutočnili za samostatnej vlády osvietenského panovníka Jozefa II.

18. opíšte jednotlivé udalosti a ich význam pre Slovensko. Ak je to možné, spojte udalosti s konkrétnymi osobnosťami národného obrodzenia. K jednotlivým udalostiam prirad'te nasledujúce roky: 1843, 1848, 1861, 1863, 1867.

19. Vysvetlite, čím boli v dejinách Slovenska významné „osmičkové roky“, s akou prelomovou udalosťou sa spájajú (1918, 1938, 1948, 1968, 1989).